

РЕЦЕНЗИЯ

От: доцент д-р Нели Георгиева Стефанова
Софийски университет „Св. Климент Охридски”

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по професионално направление 2.3. Философия – Реторика (Реторика в публичната комуникация) в Софийски университет „Св. Климент Охридски”.

Основание за представяне на рецензията: председател на научното жури по защита на дисертационния труд, Заповед № РД 38–321/12.07.2021 на Ректора на Софийския университет „Св. Климент Охридски”.

Автор на дисертационния труд: **Пенка Господинова Василева-Георгиева**

Тема на дисертационния труд: **Дясна политическа реторика (Реформаторски блок)**

1. Информация за дисертанта

Пенка Василева-Георгиева е завършила образователно-квалификационна степен „магистър” по специалност „Българска филология” в Шуменския университет “Епископ Константин Преславски” през 1997 г. Придобила е и втора специалност – Журналистика, в същото висше учебно заведение.

Пенка Георгиева е надградила подготовката си със специализация по интеркултурен диалог, публична комуникация и социологически науки в „Ecole normale superior” (ENS Paris) в Париж, Франция, а по-късно и с обучения по ПР, медии и реклама в специализирани структури за политическа и социална дейност у нас.

В периода юли 2017 – юли 2020 г. дисертант Георгиева се е обучавала в докторската програма на Катедра „Реторика” на Софийския университет „Св. Климент Охридски” по научна специалност „Реторика в публичната комуникация”. Обучението е осъществено в редовна форма

под научното ръководство на проф. дфн Величко Руменчев. Докторантката е изпълнила предвидените в индивидуалния план дейности.

От 2001 г. до настоящия момент Пенка Георгиева работи като медиен съветник и политически ПР в политически формации и публични организации. Работила е като експерт по управление на комуникационни планове, като политически и медиен съветник на формации, влизащи в състава на 43-то, 45-то и 46-то Народно събрание, била е директор на пресцентър на партии и коалиции в множество предизборни кампании. Докторант Георгиева владее отлично френски, английски и руски език. Определено може да се твърди, че тя умело съчетава и прилага натрупаните професионални компетенции и солиден експертно-политически опит в разработката на своя дисертационен труд.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Въпросите за демократичния преход, за европейската интеграция на страната ни и за прилаганите нови десни политики, с цялата условност и незавършеност на тези процеси, поставиха нови стандарти за прозрачност и ефективност в обществено-политическата комуникация. Политическата реторика и политическото ораторство не просто стоят в епицентъра на тези обществени динамики, с неизменните им кризи и сътресения, но и се видоизменят с ритъма на технологичните иновации, разкриващи широки перспективи пред хуманитарните проучвания и научните анализи.

Дисертацията на Пенка Георгиева представлява изследване на значими феномени от съвременната политическа реторика, проведено по оригинален авторски маниер, разпознаваем както в замисъла, така и в избора на приложените аналитични и емпирични методи, а също и в изпълнението на поетапните изследователски задачи.

Предмет на изследването са реторическите, комуникационните и ПР специфики на дясно позиционираните политически субекти в България с фокус върху дясноцентристкото коалиционно обединение *Реформаторски блок*. Тематичният избор на автора дава повод да се коментират не само оригиналността и приносите на изследването, но определено поставя и въпроса за нуждата от такъв тип проучване, предвид факта, че към настоящия момент у нас не е извършван систематичен преглед на комуникационните специфики на формациите в десния политически

спектър и не са идентифицирани опорните точки, конструиращи реторическия профил на т.нар. дясно политическо говорене. Убедено може да се каже, че дисертацията на Пенка Георгиева запълва тази празнина чрез реализиране на мащабно и задълбочено изследване на ораторските прояви на политическите лидери от Реформаторския блок, на тяхното тезисно позициониране, на специфичната им политическа лексика, на използваните от тях *десни* методи за убеждаване.

Успоредно с това Георгиева дискутира политическата реторика у нас в контекста на новото технологично общуване – несъмнено актуален и значим обект на научно проучване. Модерните виртуални способности не само се налагат като първенстващ фактор за мобилизация на обществените реакции, но и оформят облика на един нов специфичен вид *гражданско-виртуална* политическа реторика. Провокираните чрез нея обществени нагласи и реакции познават както крайния оптимизъм на заявките за провеждане на дълбоки социални реформи, така и оправдания скептицизъм в реалностите на днешния ден.

Всичко това определя тематичния избор на докторантката като съвременен и актуален, а безспорната обществена значимост на разискваната проблематика прави изследването необходимо. В обосновката на дисертационната тема ясно проличават професионалната мотивация и персоналната ангажираност на Пенка Георгиева към изследваните въпроси.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

Дисертационният труд е изложен на 333 страници – сериозен обем за дисертация, кандидатстваща за придобиване на образователната и научна степен „доктор”. Текстът е структуриран в четири основни глави, придружени с увод, заключение, научен принос и библиография. Всяка една от композиционните части разисква отделна предметна област от темата. Разработката е допълнена и от обемно Приложение (115 страници), включващо основните текстови обекти на проучване – учредителните и представителни програмни документи на партийна коалиция *Реформаторски блок*. Събрани и добросъвестно анализирани са 171 литературни източника на български, английски, руски и френски език. Сравнително по-ограничено е количеството на електронните заглавия – 23 на брой.

Прецизно са дефинирани предметът и обектът на изследването. Като предмет на проучване авторката възприема политическата реторика на коалиционно обединение *Реформаторски блок* от момента на създаването му през 2013 г. до разпада на коалицията през 2016 г. Политическата реторика е разгледана в контекста на четири представителни програмни документа, поместени в Приложение към основния дисертационен труд. Обекти на проучване са аргументативните, комуникационни и ПР-аспекти в реторическите практики на Реформаторския блок, реторическите средства, похвати и техники, проследени в две противоположни функции на коалицията – в ролята на опозиционен и управляващ политически субект.

Положително впечатление прави ясно дефинираната в уводната част на дисертацията работна хипотеза: „Политическото послание за дясно-центристко обединение следва основните реторически канони, изразява се адекватно с богат набор от реторически похвати и техники, а програмните документи синхронизират политическите цели с политическия дневен ред на Реформаторския блок...чрез реторически средства, ораторско майсторство и адекватна на целите публична комуникация” (Дисертация, с. 13). Заложената изходна хипотеза по-нататък, в емпиричната част на труда, е поставена на солидна практическа основа и доказана по убедителен начин.

В разработката е постигнат оптимален баланс на политическо, реторическо и аргументативно съдържание. Следва да се отчете отлично подбраната композиционна структура на проучването. Високо оценявам факта, че в цялото изложение е приложен дедуктивният логически подход – това се забелязва както в теоретичната дискусия, така и в обобщението на емпиричните данни. Авторката се придържа към строга последователност в логиката – изхожда от теоретичните фундаменти на разискваната проблематика; обвързва ги с конкретен историко-политически контекст, който предава чрез прецизен и съдържателен синтез; посочва детерминантите на реторическата ситуация; анализира спецификите на ораторската изява и прави оценка на проучваните закономерности от гледна точка на реторически средства, аргументация, език, очаквана и постигната реакция в аудиторията. Прилагането на такава дедуктивна постройка на разсъжденията е атестат за добрите аналитико-синтетични способности на авторката и умението ѝ да откроява значимото както в

теорията, така и в практиката. Това помага да се достигне до конкретни отговори на заложените от изследователя въпроси: „каква е реториката в случая на Реформаторския блок; какви са представителните прояви на реториката в десния политически спектър извън България от същия период; кои са оказващите влияние обществено-политически фактори; какви са тенденциите при формирането на политическия дневен ред; кои са характерните лингвистични, стилови, медийни и комуникационни закономерности и др.” (Дисертация, стр. 15 – 16).

Безспорно постижение в дисертацията на Пенка Георгиева е приложеният сложен интердисциплинарен методологичен подход. Докторантката извършва комплексен и многокомпонентен анализ, като в отделните части на разработката използва различни методи. Прибягва до *описателния метод* за представяне на историческите етапи от развитието на реториката (Глава 1) а също и за оценка на политическата среда при възникване на Реформаторския блок (Глава 3). Използва *сравнителния метод* за характеризирание на ораторските изяви на десните политически лидери у нас и в световната политика (Глава 2). Прилага *функционалния способ* за представяне на функциите на политическия език (Глава 4). Залага на възможностите на *контент анализа* и *документалния метод* при обзора на основните учредителни и програмни документи на изследваните политически формации (Глава 3). Тази богата и очевидно свободно приложена методология определено заслужава адмирации, нещо повече – докторантката изработва и собствен, авторски алгоритъм за анализ на политическо съдържание, който нарича *метод на декодиране на автоидентификацията* на отделните политически субекти. По същество представлява оценъчна карта и чек лист, който служи като унифициран подход за сравняване на профила на Реформаторския блок в различните му политически документи по скала от шест критерия: самоопределение, идеологическо позициониране, времева перспектива, принадлежност към управлението или опозицията, взаимодействие с гражданското общество, политики „за” и политики „против” (Дисертация, с. 207).

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Приемам съдържателно формулираните от авторката четири научни приноса. Разработката притежава редица преимущества. Ще се спра на най-значимите по моя преценка.

Като основен принос на дисертацията оценявам факта, че докторант Георгиева анализира и кодифицира „дясната политическа реторика“ като отделна стилова категория в политическата лексика, политическото говорене и политическото ораторство – така както в реторически план говорим за *популистка реторика*, *бонистка реторика*, *еврореторика* и пр., изхождайки от конкретиката на техните отличителни тезисни, стилови, езикови и аргументативни особености. По мое мнение това е най-високо оцененият принос на разработката.

Предвид неналичността на политически архив на кратко просъществувалата коалиция *Реформаторски блок*, а също и липсата на актуално достъпни политически сайтове и електронно съдържание, проведеното проучване има висока стойност за теоретизирането и научното осмисляне на родната политическа практика и свързани с нея субекти от модерната ни история.

Много убедителен намирам анализа на прякото онлайн излъчване, превърнало се едновременно в канал, средство и жанр на модерната виртуална политическа реторика. По думите на докторант Георгиева директното онлайн излъчване има огромен ролеви потенциал, а в случая на Бойко Борисов „се превръща в собствен, персонален медиен канал, носи новинарски потенциал, като генерира новини за традиционните и онлайн медиите, конкурира обичайните форми на публична комуникация и стандартния пресцентър... представлява удобен инструмент за налагане на политическия дневен ред“ (Дисертация, стр. 25 – 26).

Като обоснован и полезен оценявам също и анализа на политическия ПР в контекста на публичната комуникация и изграждането на политически логотип. Технологиите на кризисния ПР и управлението на образа разкриват реторическата натура на тези съвременни дейности по управление на информацията.

Предимство на анализа е стремежът към прецизиране на работните понятия. Докторант Георгиева не крие претенциите си за обогатяване на категориално-понятийния апарат на реториката с термини като *реторическа инфраструктура*; *реторическа вируленност*; *фасаден реторически конструкт*; *декодиране на автоидентификация*; *езиково-политически логотип*; *R-измерна политическа реалност* и др. Приемам приносната заявка на авторката за актуализация на понятийния апарат,

като същевременно държа да отбележа, че реториката, с присъщата ѝ интердисциплинарност и виталност, никога не е изпитвала терминологичен дефицит или недостиг на приложен инструментариум. Тъкмо обратното – в неизчерпаемите понятийни реквизити на реториката могат да бъдат открити пресечните пътища с други научни области, като се започне от дисциплинирания понятиен ред на формалната логика и се стигне до свободния репертоар на драматургичната композиция и изкуствата.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

Пенка Георгиева е самостоятелен автор на пет статии, тематично свързани с темата, като всички те са публикувани в утвърдени български научни издания. Налице е и активно участие в научни конференции. Количеството и обемът на публикуваните текстове и изявите в академични форуми може да се приеме като сериозна заявка за бъдещо творчество. Тук е мястото да споделя и положителните си лични впечатления от проявения интерес, активното участие и убедителното представяне на докторант Георгиева в организираните научни семинари и реторически събития.

6. Оценка на автореферата

Авторефератът коректно отразява съдържанието на дисертационния труд. Може да се отбележи само, че в него не е приложен списък на използваната литература – задължителен и необходим елемент от цялостния му обхват.

7. Критични бележки и препоръки

Като участник във вътрешното обсъждане на дисертационния труд мога да твърдя, че докторант Георгиева сериозно е работила по отстраняване на основните забележки и съвестно е отразила дадените ѝ препоръки.

Достойнство на разработката е извършеният от автора синтезиран, но същевременно точен и съдържателен исторически преглед на етапите от развитието на реториката като *метанаука*. Разбира се, някои от изложените авторски виждания в тази част могат да бъдат прецизирани. Така например, Георгиева забелязва: „самият реторически анализ вече изпитва дефицит на адекватност към динамично променящата се среда”

(Дисертация, с. 61). Не намирам емпирични потвърждения на такава теза, смятам, че реториката се развива изключително динамично, гъвкаво и адаптивно, следвайки пулса на времето. Примери за това са новите направления – когнитивна, виртуална, визуална реторика, екополитическа реторика, туипломация – прояви на дипломатическа реторика в Twitter и др.

Допълнително прецизиране търпи опитът за изясняване и разграничаване на понятията *комуникация* и *общуване*, където се забелязва противоречие в разсъжденията на автора: „communicatio”...думата означава не толкова автентичен диалог, колкото симулация на диалог, изпълнен от един-единствен говорещ” и по-нататък: „Комуникацията като термин се разглежда чрез следните си значения: разговор, обмен на мнения, връзка, пренос на идеи, обмен, размяна, реципрочност” (Дисертация, с. 57).

Въвеждането на термина *езиково-политически логотип* несъмнено отразява креативното мислене на автора и способностите за теоретична концептуализация на наблюдаваните в политическата практика феномени. От друга страна, би било коректно от научна гледна точка да се спомене, че в съдържателно отношение въведеното понятие съвпада с онова, което политическата психология определя като *кондензиран вербален символ* – утвърден конвенционален термин в политическата реторика.

Изложените бележки по никакъв начин не омаловажават обективните достойнства на труда.

Препоръките ми към дисертантката са свързани с целенасочено поведение, което да осигури възможност за популяризиране/публикуване/на това интересно и полезно изследване.

8. Заключение

Като изхождам от качествата, които притежава дисертацията – мащабно, задълбочено и зряло научно-приложно изследване на важен проблем от социално значение, точното дефиниране на проучвателните цели и задачи в научен и политически ракурс, високото теоретично и емпирично равнище на разработеност на проблематиката, обогатяването на конвенционалната методология със собствен алгоритъм за анализ, ясният език и стил на изложението, напълно убедено предлагам на членовете на

научното жури да присъдят образователната и научна степен "доктор" на Пенка Господинова Василева-Георгиева за научната ѝ разработка на тема: „Дясна политическа реторика (Реформаторски блок)”. Аз ще гласувам с „Да”.

София, 22 октомври 2021 г.

рецензент:

доц. д-р Нели Стефанова